

PREFAȚĂ

La apariția celui de al III-lea volum de text original scanat și text transliterat în latine din *Telegraful Român*, 1853, primul său an de apariție, se poate îndrăzni asumarea unui succes care, în câmpul cultural românesc, se vizualizează cu ușurință. Întâi, pentru că ne aflăm în fața unei publicații de cea mai mare importanță în cultura noastră, prima gazetă românească sibiană, când Sibiul era un incontestabil centru național-confesional și cultural-politic, cu certitudine *unică* în condițiile în care nici nu și-a întrerupt apariția până în zilele noastre. Care, însă, la începuturile sale, mai bine de un deceniu a fost tipărită, firește, cu caractere chirilice și astfel, în zilele noastre, devenise aproape inabordabilă, iar acum a fost pusă la îndemâna oricărui cercetător, cunoscător sau nu al slovelor.

Toate volumele cu texte transliterate ale primului an de apariție a *Telegrafului Român*, 1853, au apărut cu binecuvântarea ÎPS Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, răspunzând unor imperative care nu mai puteau fi amânate. Lucrarea este datorată unor instituții și colective de cercetători ai Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și ai Mitropoliei Ardealului, sub îngrijirea editurilor acestora, Sibiu, 2016 și 2018. Coordonator: dr. Rodica Maria Volovici. Transliterare: Liliana Oprescu. Vol. I »» ianuarie-aprilie 1953, 458 p.; Vol. II »» mai-august 1853, 510 p.; Vol. III »» septembrie-decembrie, prezentul volum, 490 p., când redactorul său responsabil era dr. Pavel Vasici. Cu *Indice de nume*, axat pe titlurile articolelor publicate. Primul număr din acest al III-lea volum este *NR. 69*, din 2 septembrie 1853, ultimul *NR.102*, din 30 decembrie 1853, cu o singură abatere de la program, prilejuită de sărbătoarea Sfintei Nașteri a Domului.

Fonduri originale sibiene ale acestei publicații se află la Biblioteca Universității „Lucian Blaga”/Biblioteca Mitropoliei Ardealului și Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu. Format original cm. 40/26, noile apariții în A4. A fost realizat în texte paralele integrale, succesive, originalul în chirilice fiind scanat, copia, în latine, cu text cules.

***

Răspunzând nevoilor care au determinat apariția sa, *Telegraful* se prezintă întâi ca o oglindă, o memorie neștirbită a epocii în care apare. Apoi, se definește prin respectarea obiectivelor pe care și le-a propus: să fie o sursă de informații corectă și adaptată intereselor de cunoaștere ale beneficiarilor săi, cu deosebire mica intelectualitate ardeleană, cea care însăși a pregătit generațiile următoare, inclusiv pe cea a Marii Uniri, pentru a face față noilor provocări.

Sigur, o notă aparte a conținutului *Telegrafului*, socotindu-se un organ serios din corpul publicistic deja integrat european, este insistența cu care abordează *Războiul Crimeii*¹. Fără ca ardelenii, sau Imperiul habsburg, și nici măcar Țările Române, să fie implicate în mod formal în acest conflict, subiectele de presă care-l vizează sunt generos tratate. Volumul nostru este cât un *jurnal de război*, creat *pe de lături războiului*, care înregistrează discursuri, tendințe, tentații, convorbiri la cel mai înalt nivel, confirmă sau infirmă vești, spaime, inconveniente etc. De aici se evoluează la o importantă lecție de istorie și geografie euro-asiatică la vremea acutizării conflictelor național-politice specifice secolului al XIX-lea. De altfel, și din alte puncte de vedere, societatea românească trăia un moment cu totul deosebit: era „(...) primul conflict la declanșarea căruia presa și opinia publică occidentală a jucat un rol”. Acum se raportau prompt „opinie publice occidentale prin noile mijloace de comunicare (telegraf, presă scrisă, jurnalism independent (...))” fapte și idei. În aceeași notă a premierelor, Războiul Crimeii este considerat a fi cel dintâi *război total*, care a afectat în mod tragic populația civilă expusă la curățire etnică și abuzuri de toate felurile, în același timp încercându-se oprirea expansiunii Rusiei în zona Mării Negre. Interesul românilor pentru război era deci de cea mai mare importanță, inclusiv prin proximitatea sa și ocuparea Țărilor Române, creându-le nu doar probleme imediate, ci și de perspectivă, de care erau din ce în ce mai preocupați. Doar trăiau în „Secolul naționalităților”. Subiecte ca acestea, de deschidere a unui orizont cu desăvârșire european pentru români, făceau deci parte din complexul de acțiuni educațiv-civice în care gazeta era implicată prin chiar programul său de fond.

Dar, viața mergea înainte, cum consemnează și paginile *Telegrafului*. Prin numeroase intervenții, interpelări ori observații critice, unele de o subtilitate neașteptată, el își confirmă un profesionalism mult peste așteptările începuturilor. Apoi, interesele imediate au un loc corespunzător, dominând fie și prin repetiție, cum este cazul apariției *Calendarului* pe anul 1854, care „costișește 4 cr. arg. legat, eară nelegat 12 cr. arg.”. Era în al treilea an de apariție, se vindea la *Cancelaria episcopescă* și răspândește „lucruri folositoare poporului nostru și cu deosebire Economia”. Tulburările cele mai neplăcute pe care le adusesese cu sine războiul, *la noi „în Patrie”*, erau încă de natură economică, produsele de import erau mai puține, prețurile mai mari, „valuta” era schimbătoare (sau nu) căile de comunicație, drumurile trebuiau adaptate noilor stări.

---

¹ S-a desfășurat din 28 martie 1853 până în 1856 și a fost un conflict armat dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, și o alianță a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, a celui de-al doilea Imperiu Francez, a Regatului Sardiniei și a Imperiului Otoman, pe de altă parte. Material accesibil la adresa web: https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_Crimeii, accesat în data de 2 iunie 2018.

Pe alt palier, existența cultural-societală continuă la cote rezonabile, oricum, unele care trebuiau să ajungă în bagajul de cunoștințe al cititorilor și colportorilor veștilor din gazetă, care se popularizează cu responsabilitate, întregind tabloul existențial al ardelenilor români. Dacă ne oprim doar la un reportaj din Sighișoara și Ferihaz, prilejuit de inaugurarea unui *monument*, în prezența unor *prinți ruși* –dar și a ierarhului Șaguna, a protopopului Zaharia Bou „ăl bătrân”, a *mulțimii de popor românesc*–, *odiseea* găsirii și circulației (propagandistice ?) a *Coroanei Sfântului Ștefan cel Sfânt*, în aceste decenii marcate încă de frământările postpașoptiste, tabloul gazetăresc în desfășurarea sa este de o vioiciune exemplară. Festivitățile de la inaugurarea *Gimnaziului românesc din Brașov*, ca și persuasivele acțiuni pentru ridicarea *Școlii din Abrud* ocupă pagini întregi, bucurând suflete românești însetate de învățătură. Și, parcă mai presus de toate, deschiderea *noului Seminarium*, într-o etapă medie din parcursul acestui proces. Mai mult chiar, se discută insistent, și se încurajează un atașament general la proiectul școlar-educativ despre ceea ce va fi încă o victorie șaguniană, care se adaugă celorlalte, cu efecte imediate în satele românești. Este vorba despre *creșterea „Fundăției Francisc Josefina”* pentru ajutorarea „studentilor”, de fapt a copiilor români ortodocși cu posibilități materiale modeste, dar care doreau, puteau și trebuiau să urmeze diverse școli. Este de înțeles și de reținut că aceasta era alimentată tot din banii românilor, prin colecte, doar sub înalt patronaj nominal imperial ! („*din îndemnul salvării maiestatei sale*”- de bucurie că a fost salvat împăratul, acum ocrotitor al românilor aliați în *Rebelie*, din atentatul de la începutul anului 1853).

Am remarca cu deosebire un subiect care, de fapt, încheie *Telegraful Român* al primului său an de apariție, cu atenționarea oportunității de a se reciti cu atenție chiar și în zilele noastre. Este vorba despre răspunsul ce se dă unui *anonim lugojan* –via *Gazeta Transilvaniei*– care combătea *chirilicele* folosite încă în modul cel mai rațional, și pragmatic, în Biserica noastră. Dincolo de valoarea demonstrației, reținem aici doar o replică, de la limita cu un episod și o expresie subtilă, posibil hazlie, nicicum derizorie: Dacă *chirilicalii* sunt ruși –acuzăție cu trimitere la posibila politică rusească de dominare a tuturor ortodocșilor, la noi fără a se putea numi vreun gest incriminatoriu în acest sens–, „*cei ce țin și preferesc literele latine sânt toți Mațiolatri, pentru că aceste litere sânt și a lui Mațini*”, pentru Imperiu un periculos politician italian revoluționar, Giuseppe Mazzini. Dar și o reacție, bine articulată, pentru prea dese atacuri la adresa *telegrafiștilor* ale unor personaje din interiorul societății românești culte, avându-l ca țintă principală pe episcopul Andrei Șaguna.

***

Diferențe între sistemele și normele de transliterare din diversele publicații românești –dintre prezenta transliterare și altele, chiar contemporane– sunt datorate unor împrejurări istorice, în mod concret metodologia nefiind încă uniformizată și acceptată/practicată unanim până azi. Încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, școlile de paleografie, asociate opiniilor vreunei somități în materie, foloseau metode diverse în diverse centre universitare, fiecare continuând să-și impună propria metodă, dedusă din școlile naționale ale marilor centre paleografice europene unde se specializase fiecare. Sperând într-o reglementare unificatoare a sistemelor de transliterare în limba română, cu impact asupra tuturor publicațiilor, semnalăm că cel practicat în cazul volumului de față nu împiedică informarea corectă a cititorilor asupra textului dat, scopul principal al lucrării fiind astfel atins. Sigur, oricine, mai ales specialiști preocupați de chestiuni punctuale, lingviști cu deosebire, vor putea consulta originalul alăturat cu acest scop.

Momentul de față poate fi sărbătoresc, mai ales pentru că se petrece în anul **Centenarului Marii Uniri a românilor**. Dar, sigur, tocmai conștientizarea succesului acestei lucrări impune desăvârșirea ei, aducerea, „în litere”, pe masa celor interesați, a tuturor *gazetelor* tipărite cu „*slove uitate*”, în cazul *Telegrafului Român* până la cele din anul (aproximativ) 1863. Proiect care trebuie să-i încurajeze pe realizatorii primelor volume, susținuți și de felicitările noastre, ale beneficiarilor de tot felul, cu deosebire ale cercetătorilor ce populează tot mai generos câmpul studiilor destinate istoriei românilor.

Ana Grama

7 iunie 2018